

ds. Joep Dubbink

Schriftlezingen: Leviticus 19:1-8 en 26-37 – Marcus 7:1-23

Gemeente van onze Heer,

Het normale leesrooster van onze kerk omvat drie jaar. Reken op 52 zondagen per jaar, dat betekent dat er 156 lezingen uit het evangelie, en 156 uit het Oude Testament zijn geselecteerd. Hoeveel daarvan denkt u dat uit het boek Leviticus komen? Eén. Precies één. En dat is inderdaad uit Leviticus 19, maar dan anders geknipt dan ik het nu heb gedaan. Want in het leesrooster houden ze alleen die ene regel over, die gaat over het liefhebben van je naaste als jezelf. Nou *is* dat ook belangrijk: zo leren we, dat het gebod van naastenliefde al in het Oude Testament te vinden is – er zijn nog steeds mensen die denken dat dat gebod door Jezus bedacht, dus typisch christelijk is. Niet dus.

Maar wat jammer is, is dat de 'rituele' geboden, zoals wij die noemen, helemaal zijn weggebleven. Blijkbaar is gedacht: dat is typisch voor joden, daar hebben wij als christenen niks mee te maken.

Zou het? Het lijkt er wel een beetje op. En je zou Marcus nog als getuige kunnen oproepen, want die beschrijft toch immers hoe Jezus al die reinheidsregels die de joden hanteren aan de kant schuift en zijn eigen wetten maakt?

Ja, dat lijkt allemaal zo logisch, christelijke vrijheid tegenover joodse dwang van wetten en rituelen. En toch ga ik daar wat tegen sputteren, want dat zit mij niet lekker. Het voelt niet goed, om tegen zogenaamd 'joods wetticisme tekeer te gaan, alsof wij daar geen last van hebben, en te doen alsof dat het is wat de ware humane godsdienst in de weg staat. Dat is mij te modern, te humanistisch, en ook veel te makkelijk. Daarmee leggen we het probleem bij anderen neer, bij joden, en bij christelijke scherp-slijpers van het strenge soort, en voor we het weten doen we iets als met die balk en die splinter. We zien wel haarscherp waar het bij de ander fout zit, maar onze eigen *hypocrisie* zien we niet. Dat is me te makkelijk.

Dus eerst maar eens een pleidooi voor de joodse reinheidswetgeving. U weet dat wel: het joodse leven, zeker orthodox, wordt bepaald door het *maken van onderscheid*. Er zijn in elke situatie dingen die kunnen, en dingen die niet kunnen: wat je kunt doen, wat je mag aanraken, wat je kunt eten zonder 'onrein' te worden, wat oké is en wat je niet kunt maken.

Even goed begrijpen: 'rein en onrein' zijn rituele begrippen, dat zijn andere categorieën dan 'schoon en vuil'. Rein wil zeggen 'in orde, niks mis mee', en onrein wil zeggen, 'daar zit *figuurlijk* een luchtje aan'. En wat dan oké is en wat niet, dat maakt de wet uit. Eten bijvoorbeeld, daar zijn hele lijsten van, van beesten die je wel en die je niet mag eten. Varkens zijn onrein, en garnalen, en paling. En dat heeft dus niets met smerig of niet lekker te maken: de meest blinkende, superhygiënische varkensslagerij blijft naar joodse begrippen heel erg onrein.

Waarom is bepaald voedsel onrein? Of daar een bedoeling achter zit, daar is discussie over. Varkensvlees bijvoorbeeld, daarvan zeggen ze dat het in de antieke wereld als niet gezond wordt beschouwd, minder goed te bewaren ook – bedenk dat er geen koelkasten waren – en er zijn dan ook meerdere volkeren en godsdiensten waar men geen varkensvlees eet. Maar dat kun je nooit voor elk dier beredeneren, het zijn vaak oude taboe-achtige regels. Je zit wel in de buurt, als je denkt aan dieren die zich aan de regels van het 'ieder naar zijn aard' (Genesis 1) houden. Een garnaal, die zwemt maar is geen vis, dat klopt niet; en een paling, die heeft geen schubben, dat kan geen goede vis zijn. Zo

werkt het een beetje, maar een orthodoxe Jood zal dat niet eens willen weten, die houdt zich aan de wet om de wet. Punt.

Eén ding mag je onthouden: *groente is altijd koosjer, daar is niks onreins aan!* En misschien aardig om te weten: in het liberale jodendom in de Verenigde Staten bijvoorbeeld heeft koosjer eten zich ontwikkeld naar de huidige regels die ook veel niet-joden hanteren, ook velen van ons: duurzaam, *fair trade*, geen dierenleed, bij voorkeur vegetarisch of *vegan*. Dat lijkt me een natuurlijke zaak, dat geboden zich zo ontwikkelen. Want de basis blijft, bij al die dingen, *dat je verschil maakt*. Zomaar alles eten, ongeremd, dat is een beeld voor het ongebreidelde leven dat zich geen grenzen laat stellen, door niemand de wet laat voorschrijven behalve door het eigen genot. Grensoverschrijding qua eten, maar dan evengoed in andere zaken. Het reinheidsgebod stelt grenzen, dwingt je om na te denken, en het 'ongebreideld je gang kunnen gaan' op te geven.

Dat is goed! En *dat* is niet wat Jezus uit de weg wil hebben. Integendeel, in zijn Bergrede stelt hij nog veel strakkere grenzen, spoort hij ons aan om in allerlei situaties nog veel zorgvuldiger om te gaan met de dingen die we doen en laten. U weet wel: moorden mag niet, maar wie een ander stijfvoekt of doodverklaart, die zit daar niet ver vanaf.

Die zorgvuldigheid, dat lijkt me een goede zaak. Ik kan me trouwens niet voorstellen dat je dat *niet* doet. Ik verbaas me altijd weer, bij het vlees- en visschap in de supermarkt, hoe mensen van alles in hun karretje gooien zonder op iets te letten van beter leven, of duurzame vangst, maar gewoon voor de kiloknallers gaan, of de legbatterij-eieren.¹ Je hoeft van mij geen vegetariër te zijn, en als je duurdere biologisch vlees niet kunt betalen dan snap ik dat ook nog, maar dat je er überhaupt niet naar kijkt, dat begrijp ik niet zo goed. Thora is: zorgvuldig leven, niet roekeloos omgaan met medemens en schepping.

En toch botst Jezus met die even zorgvuldige Farizeeën en schriftgeleerden. Waarom? Omdat het bij hen toch blijkbaar te veel gaat om de 'regels om de regels', dan om de uitwerking ervan. Dat moet het zijn. Anders kan ik niet verklaren waarom Jezus pal achter zijn leerlingen gaat staan, wanneer die met ongewassen handen aan tafel gaan.

Er zijn geen kinderen bij vanmorgen, en voor dit gedeelte is dat ook wel zo verstandig, want natuurlijk is, met alles wat wij weten over besmetting en bacteriën, handen wassen voor het eten heel verstandig. Als ik eraan denk, ga ik straks nadat ik u alle 80 een hand gegeven heb, even mijn handen wassen voor ik mijn koekje bij de koffie eet, lijkt me eigenlijk logisch.

Maar dat is niet waar het hier om gaat, het gaat hier om een ritueel. En zo'n ritueel *kan* een dwanghandeling worden, waarin je als het ware je wetsgetrouwheid geparkeerd hebt. Als ik dat maar goed doe, dan is het oké, dan ben ik klaar. 'Thora doen' als het afvinken van de geboden. Dat wordt ook in joodse kringen erkend, dat dat het niet is. Het boekje *Als de mezoetze maar goed zit* gaat daarover: dat jodendom méér is dan die regels.²

Maar nu is het merkwaardige, dat in Leviticus 19 die rituele geboden en de geboden over de omgang van mensen met elkaar, op een manier door elkaar staan waardoor ze niet te ontwarren zijn. Het springt van de hak op de tak: het niet eten van offervlees vanaf de derde dag, dat lijkt wel even

¹ Iemand wees me er terecht op dat legbatterijen al sinds 2012 niet meer zijn toegestaan in de EU... Foutje, excuus. Evengoed is er wel verschil in de manier waarop kippen worden gehouden. Zie voor een overzicht: <https://beterleven.dierenbescherming.nl/over-de-dieren/alle-dieren/legghennen/>

² De mezoetze of mezoeza is het kokertje met bijbelteksten dat aan de deur van joodse woningen zit. Dat moet schuin zitten, een compromis tussen een rabbi die vond dat het horizontaal en een andere die vond dat het verticaal moest zitten. Maar daar zit het natuurlijk niet in.

belangrijk te zijn als de eerbied voor ouderen en de juiste gewichten en maten, en het vermijden van afgodendienst wel op hetzelfde niveau te liggen als de zorg voor de vreemdeling. Wat zegt dat?

Ik lees daarin dat het onderscheid dat wij ervaren tussen sociaal en ritueel, omgang met elkaar en met God en met de dingen van je lijf, in bijbelse tijd anders ervaren werd. Die begrippen ethisch en ritueel, geestelijk en lichamelijk, dat zijn moderne begrippen, dat is iets van ons. *In het bijbelse besef is het leven één geheel, ondeelbaar.*

Wat? Dus zeven van de tien geboden is niet voldoende?!

In Leviticus betekent dat, dat het een totaalpakket is: uit de Thora, de wet van God, kun je geen selectie maken, niet alleen de dingen doen die je wel liggen. Sorry, moet ik even een grapje over kwijt [zie afbeelding] Zeven van de tien geboden niet voldoende? Als ik die mevrouw zie, dan denk ik: welke van de drie zou ze niet gehaald hebben...?!

Je kunt dat wel begrijpen. Niemand zal zeggen 'Ik doe doorgaans onaardig tegen andere mensen, maar ik geef wel veel aan goede doelen, dus dan mag ik dat', of 'als niemand kijkt doe ik lekker niet mee aan de afvalscheiding' of 'ik til de belasting stiekem' – maar dat mag ik ga wel elke zondag naar de kerk'. Dat snappen we: een beetje integer bestaat niet. Dat zou hypocriet zijn.

En laat nou hypocriet precies het woord zijn dat Jezus gebruikt tegen de Farizeeën en Schriftgeleerden, als het gaat om de wetsbetrachting. Hypocriet, van hypo, onder, en crisis, oordeel, dat is: 'je onder het oordeel uit proberen te wringen', geen verantwoordelijkheid nemen. Moeten we weer mee oppassen, anders krijgen we stereotypen. Die Farizeeën, dat zijn doorgaans echt vrome mensen, ze zijn radicaal, ze gaan voor de héle thora, en vaak ook oprecht. In hun eigen ogen doen ze het goede. Maar soms schieten ze door, willen ze regels om de regels, en soms is dat ook doortrapt. Zoals bij dat *korban*: heb ik pas nog uitgelegd, het gaat er dan om dat je in plaats van de zorg voor je ouders, hen ondersteunen als ze oud zijn, je vermogen toezegt aan de tempel, en het dan niet meer mag, of hoeft te gebruiken voor je oude ouders. Hoe het precies werkt voert te ver, maar de tempel en de weigerachtige kinderen varen er beide wel bij, de ouders hebben het nakijken. Dat is hypocriet, regels nog niet eens om de regels maar om eigenbelang. En bovendien, zegt Jezus: in de plaats van duidelijk regels van God *maak je eigen regels* die je net zo lang aanpast en manipuleert tot ze je goed uitkomen.

Dat doen wij natuurlijk constant. Wij kunnen van alles niet wat rechtvaardig zou zijn, omdat onze eigen regels, onze bureaucratie, dat verhinderen. De voorbeelden stapelen zich op. Het zou heel goed zijn om het aantal vluchten vanaf Schiphol te beperken, en dat wilde onze regering zelfs vorig jaar ook, maar dat ging niet door omdat er regels waren die de rechten van vliegmaatschappijen beschermen. Ja natuurlijk, die hebben ook rechten, maar zijn dat niet door mensen bedachte regels? En natuurlijk Mikael, in Nederland geboren, al 11 jaar hier, maar hij moet terug naar een land waar hij de taal niet spreekt, en niks heeft. En dat omdat z'n moeder langer dan drie maanden onder de radar bleef – zelfs als je vindt dat die moeder iets verkeerd heeft gedaan, dan dat kind toch niet? Lees maar na in de uitspraak van de Raad van State, hoe het kind medeverantwoordelijk wordt gemaakt voor deze beslissing – ik vind het dystopisch.³ Maar ja, dit is wel het asielbeleid dat we in Nederland in meerderheid willen...

³ "... dat de vreemdeling, in ieder geval tussen 24 augustus 2016 en 5 juli 2017 geen contact heeft gehad met instanties die belast zijn met het toezicht van vreemdelingen." De vreemdeling is Mikael. Hij was toen 4 of 5 jaar. Zie <https://www.raadvanstate.nl/uitspraken/@144998/202107947-1-v1/>.

Terug naar Jezus, en het omgaan met regels. Ik probeer het eerlijk te lezen, en dan zie ik Jezus protesteren niet tegen regels op zich, niet tegen reinheid op zich, maar wel tegen eigenmachtig regels in je eigen belang, én tegen regels om de regels, om maar te zorgen dat het klopt.

Maar dan komt Jezus nog wel met een schokkende vernieuwing. Hij schaft rein en onrein niet af, maar interpreteert het anders. Wat er in een mens gaat, zegt hij, is niet half zo belangrijk als wat eruit komt. Hij maakt verschil tussen je buik en je hart. Dat voedsel, ach, dat gaat z'n weg, en komt uiteindelijk in de wc terecht – het is vrij grof, zoals Jezus het formuleert. Maar uit het hart komt voort wat een mens werkelijk voorstelt.

Jezus is dus *niet* tegen goed je best doen om een goed mens te zijn! Hij sluit zich *niet* aan bij diegenen die een heksenjacht lijken te voeren tegen de *Gutmensch*, de deugmens die moreel het goede wil doen. Zeker niet! Wat dat betreft hoor ik eerder Tim Hofman: 'Ik wil me helemaal de tyfus deugen, wat is daar mis mee!' – Jezus zou het gezegd kunnen hebben. Hij doet niet mee aan het neerkijken op mensen die een vorm van moraliteit willen handhaven, alsof dat allemaal maar overdreven is, en niet oprecht.

Is er dan niks mis met die deugmens? O ja, dat kan ook wel. Die weet het misschien wel te goed. En vooral als 'ie anderen niet alleen probeert te stimuleren maar ook de maat gaat nemen, dan misschien. Daar hebben we ook een verhaal over, van de Farizeeër en de tollenaar, maar dat doen we een andere keer.

En fouten maken? Ja natuurlijk, doen we ook allemaal, vergeving voor zondaren is er natuurlijk ook, maar laten we niet van die calculerende mensen worden die daar alvast op vooruitlopen; laten we voorlopig proberen, en elke zin ons best te doen en zorgvuldig te leven.

'Heilig, zoals de Heer heilig is', naar Leviticus.

Amen.